

PAUL BILBAO

Euskal Herriko zurrumbiloa eta hizkuntza-gatazka

2011 urteak gure herria joko-zelai berri batean jarri du. Etorkizunari begira joko-zelai horretan gauza asko gertatuko dira eta euskalgintza ezin da ikusle hutsa izan. Izan ere, hizkuntzak ardatzen du herria, eta urte luzeetan Estatuak aplikatu dituzten politikek herri honetako berezko hizkuntzaren berreskurapenari galga besterik ez diote jarri. Euskaldunak duintasunez bizi behar du bere herrian, norberaren herrian berezko hizkuntzan bizitzea oinarrizko eskubidea delako. Gainera, jorratu nahi den ibilbide politikoan Euskal Herriko gizarte osoak zer esan eta zer egin baduelakoan gaude.

Munduan diren beste gatazka batzuetan ere ikusi ahal izan dugu hizkuntzak erdigunean hartutako garrantziaren araberako ondorioak izan direla: Hego Afrika, Irlanda... Hortaz, normalizazio politikoaren orubea prestatu behar badugu, nahitaez, hizkuntzaren aferan ere gutxienekoak edota marra gorriak zein diren zehaztu beharko dugu.

Egia da, bai, gure hizkuntzak aurrera egin duela azken hamarkadetan; baina egia ere bada gure hizkuntzaren normalizazio osoa galgatzten duten Estatuak bere horretan jarraitu dutela. Are gehiago, azken urteotan hizkuntza *Estatu gai* bihurtu dute beste behin. Espainiako Estatuko beste hizkuntza komunitate gutxiagotuek hainbatetan salatu dute Estatuak gero eta estuago jokatzen duela haien hizkuntza-politika modu burujabea garatu nahi izan dutenean.

Kontseiluak argi du elkarrizketan eta giza eskubideetan oinarritutako prozesuaren aldeko ahaleginetan pausoak eman

behar direla eta bilakabide horretan norbanakook zein gizar-te eragileok dagokigun protagonismoa izan behar dugula.

Bestalde, gatazka gainditzeko konponbidea herri honen eskubide indibidual eta kolektiboetan oinarritu behar da. Horien artean dauden hizkuntza-eskubideak zutarrietako bat dira, norbanakoaren eta hizkuntza komunitatearen bizi-modu duina lortzeko ezinbestekoak baitira, eta prozesuan euskal herritarrok hartutako erabakiak onartu behar diren neurrian, euskararen normalizazioa Euskal Herri osoan kanpotiko esku-hartzerik gabe aurrera eramateko eskubidea ere onartu behar delako.

Mendeetan zehar euskaldunok bizi izan dugun hizkuntza-gutxitzeari bukaera eman behar zaio. Egun euskararen normalizazioa oztopatzen duten legeriak gainditzeko unea iritsi dela uste dugu. Horregatik, prozesu politikoak euskararen normalizazioa ahalbidetzea ezinbestekoa du.

Ondorioz, hizkuntzaren afera ezin da gatazka orokorretik kanpo ulertu. Eta horrexegatik Kontseiluak euskararen inguruko ekarpen zehatza txertatzeko proposamena egin zuen Gernikako Akordioan: hain zuzen ere, Akordioak berak, gure herriaren normalizaziora iristeko bake bidean aterabide demokratikoaren zutabeak zehazterakoan, gure hizkuntzak behar duen estatus juridikoa eska dezala.

Udalen hizkuntza-politiken neurketa

Kontseiluak Udalen Hizkuntza Politiken Bigarren Neurketa aurkeztu zuen Donostian 2011ko otsailean. Egitasmo horren oinarria udalen hizkuntza-politiken ebaluazioa egitea da, horren bitartez udal administrazioen lanean eragin eta euskararen normalizazioan ahalik eta pausorik eraginkorrenak eman daitezen. Izan ere, euskaraz bizi nahi dugun herritarrak asko gara, gero eta gehiago gara. Eta egun, oraindik ere, ez zaigu horretarako aukerarik bermatzen.

Patxik euskara ikasi nahi du, Idoiak aerobica euskaraz egin nahi du, Mariak haurrak euskaraz eskolatu nahi ditu,

Ikerrek erosketak egin nahi ditu euskaraz, Iñakik bere etxea zaharberitzeko tramiteak euskaraz egin nahi ditu... Hizkuntza bat normalizatzeko ezinbesteko baldintza da herri gogoia, eta hori badagoela maiz aditzera eman du herri honek. Ondorioz, herri-gogo horri bide eman behar diote administrazioek dagokien arduran, bai eta udalek ere.

Helburu horri begira hizkuntza-politika egokiak garatzea ezinbestekoa da, herri gogoz bakarrik ez baita euskara normalizatuko. Horrela, Kontseiluak Udalen hizkuntza-politiken neurketa du abiaburu, politika horietan aldaketa positiboak lortzeko dinamika bat sortzeko helburuarekin.

Lehen neurketan 66 udalerrri aztertu ziren, 10.000 biztanletik gorako herri gehienak. 2008an ebaluatutako herri-kopurua handitu egin zen eta orotara neurketa 100 udalerrri baino gehiagotan gauzatu da; ondorioz, bi milioi biztanle baino gehiagorengan eragina duten udalerrri horietako politiken azterketaren irakurketa plazaratu dugu.

Tresna horren bidez, alde politikoak edota instituzionalak zer nolako bilakaera izan duen ikusi nahi izan dugu, eta horretarako hizkuntza-politika baten hiru ardatz nagusiak aztertu ditugu: corpus juridikoa, plangintzak eta baliabideak.

Halere, ondorioek kezka handia eragin izan digute 2011n. Are gehiago, neurketaren ondorioak hitz batera ekarri behar harko bagenitu, *nahaspila* litzateke. Izan ere, udaletan agintean alderdi bat edo beste egoteak ez du bermatzen aplikatuko den hizkuntza-politika homogoneoa izango dela: alderdi berak politika desberdinak aplikatzen ditu agintepean dituen udaletan.

Euskararen estatusak ere ez du determinatzen eremu horretan hizkuntza-politika homogoneoak aplikatuko direnik: euskarak estatus juridiko bera duen lurraldeetan muturreko politikak aplikatzen dira.

Finean, ezagutza-tasak zehazten ditu neurri handi batean hizkuntza politikak, eta horrexegatik ezagutza-tasaren araberako politikak aplikatzeko joera dagoela ondorioztatu ahal izan dugu.

Bi urteetan (2006 eta 2010) egindako neurketaren alderaketa eginez gero, egia da hainbat neurritan aldaketak izan direla; hortaz, herri batzuk aurrera egiten ari dira, hizkuntza-politika egokiek euskaraz bizitzeko eskaintzen dituzten aukerez gozaten dute herritar batzuek. Aurrerapauso horiek, ordea, ez dira inondik nahikoa, egoera orokorrean argi txiki bat dira. Argi gehiago behar du normalizazio-prozesuak. Tamalez, ezin esan dezakegu, aurrerapausoren bat eman bada ere, hizkuntza-politikak sistematikoki aurrera egiten duenik.

Esku-artearen kudeatu ditugun datuak aintzat hartuz, hizkuntza-politika egokiak egiteko kasu gehienetan lau urte galdu ditugula esan dezakegu, herritarren eskubideak beste lau urtez urratu direla, euskaraz bizi nahiari beste lau urtez oztopoak jarri zaizkiola.

Argi ikusi dugu bide honetan aurrerapauso eraginkorrak eman daitezen beharrezkoa dela prozesu antolatu eta orkestratua abiatzea. Norabide berean jarri behar ditugu herri honek euskaraz bizitzeko adierazi duen nahia eta horri erantzun behar dioten hizkuntza-politikak. Tokian tokiko egoera kontuan hartuz, baina egoera hori eraldatzera joko duten politikak abiatuz eta epe zehatzetan aurrerabidea izango duten neurriak inplementatuz bakarrik lortuko dugu euskararen normalizazioa. Prozesu horretan parte hartu nahi duten udalek Kontseilua bidelagun izango dute, elkarlana da bidea.

Hainbat kezka

Kontsumitzaileak eskubideez gabeturik. Jakin bagenekien gai hau etorriko zela eta azkenean aurreikuspenik makurrenak gertatu dira. 2011ko ekainean Eusko Legebiltzarrak bidea zabaldu zuen kontsumitzaile euskaldunoi hizkuntza-eskubideen urraketak betikotzeko.

2008an Eusko Jaurlaritzak 123/2008 Dekretua onartu zuen, Kontsumitzaileen eta Erabiltzaileen Hizkuntz Eskubideei

buruzkoa. Aipatu Dekretuak Eusko Legebiltzarrak 2003ko abenduan onartutako 6/2003 Legea, Kontsumitzaileen eta Erabiltzaileen Estatutuarena, garatzen zuen.

Horrela, arau batek lehen aldiz hizkuntza-eskubideak urratzen zirenerako zehapenak jasotzen zituen, eta arrazoi horrengatik Kontseiluak Dekretuaren ekarpen berri hori begi onez ikusi zuen. Izan ere, askotan esan dugu legearen urraketak aurreikusten ez dituen araudia homilia dela, alegia, baliorik gabekoa.

Are gehiago, zehapenik ez duen lege bat diskurtso hutsa da. Inork irudikatzen al du trafiko kodea zehapenik gabe? Espazio publikoetan erretzea debekatzen duen legea zehapenik gabe? Ogasuna zehapenik gabe? Zehapenak kendu nahi izatearen edo erabili nahi ez izatearen atzean euskara ez normalizatzeko nahia ezkututzen da. Hizkuntza-eskubideen urraketa sistematikoarekin bukatzeko borondaterik agertu ez duen horrek arau bitartez egin beharko du. Hala ere, guztiz komenigarria da etengabeko sentiberatze lanak egitea borondatea elikatzeko.

Hizkuntza-politika egiteko bi modu daude: araua eta laguntza. Biak ala biak dira beharrezkoak eta osagarriak. Kontsumitzaile euskaldunon eskubideak babesteko, aldiz, ez dute eskubideen bermea egikaritzeko mekanismo eraginkorrik abian jarri nahi.

Gainera, ekimen hori bultzatu duten alderdiek eztabaida beste parametro batzuetara eraman nahi izan dute, eta ha maika aldiz hitz egin dute euskararen balizko inposizioaz. Akaso, alderdi horietako eledunek ez dute azaleratu nahi izan Hego Euskal Herrian gaztelaniaren erabilera inposatzen duten 500 arau baino gehiago dagoela. Hartara, hizkuntza nagusiaren derrigorrezko erabilera ez da inposioztat hartzen.

Halere, horrek guztiak sakoneko kezka bat eragin du; izan ere, Autonomia Erkidego bateko Legebiltzar batean herritarren eskubideen urraketak sistematizatuko dituzten erabakiak har daitezke XXI. mendean. Beste eskubide batez aritu-

ko bagina, hautsak harrotuko lirateke erabat. Euskaldunon eskubideez ari garenean, aldiz, inposatzaile deitzen gaituzte. Hau paradoxa!!!

2011ko ekainean Dekretuaren aldaketa proposatzen zuten alderdiei interpelazio bat eta bakarra egin zitzaizen Kontseilutik, hain zuzen ere, azal diezaiotela gizarteari zein mekanismo juridiko-administratibo baliatuko duten euskaldunon eskubideak bermatzeko. Oraindik ez diote galderari erantzun...

Osakidetzak ez du euskaraz sendatzen. Osakidetzak gaixo dagoela esan izan dugu azken urteotan. Behatokiak urtero argitaratzen duen txostenean Osakidetzak beltzunea izan da. Europako Kontseiluko Adituen Batzordeak Erregio edo Gutxiengoan Hizkuntzen Europako Itunaren aplikazioa ebaluatu izan duenean ere, agerian jarri izan du Osakidetzako egoera.

Berandu onartu zuen Osakidetzak euskararen erabilera normalizatzeko Dekretua, are beranduago Dekretua garatzeko plana. 2011n Osakidetzak aipatu planaren ebaluazioa egin zuen, eta bertan jasotzen zena ez dela betetzen ari ondorioztatu zuen. Hortaz, plana porrota izan da.

Hori gutxi izanik, 2011ko uztailean Osasun sailburuak lan-deialdi baten berri eman zuen, eta deialdi horretan euskararen ezagutzaren balorazioa aurreko urteetako baino apalagoa izango zela adierazi zuen.

Zurrumbiloa eragin zuen aipatu erabakiak eta, beste behin, eztabaida desitxuratzeko saioak egin ziren: mediku ona ala mediku euskalduna, herritar guztiek lan-deialdietan parte hartzeko eskubidea... Tamalez, Administrazioak ez zion aurre egin nahi izan benetako arazoari, hain zuzen ere, kon-tuan hartuta osasun-asistentzia duina jasotzea oinarritzko eskubidea izan badela, gure lurraldeko berezko hizkuntzan jasoko dela bermatzeari.

Lege geriza gabe. Urtebete joan zaigu eta Frantziako agintariak ez dute benetako aurrerapausorik eman gureari eta

gurea bezalako hizkuntzei dagokien aitortza esleitzeko. Sirena-kantuak entzun genituen urtearen hasieran, eta lege baten zirriborroa ere izan genuen eskuartean. Halere, esan bezala, sirena-kantuak besterik ez dira izan, urtea amaitzen ari den honetan ez baitugu inolako lege berririk indarrean.

Historiak hala erakutsi digu, XXI. mendeko Europan ez dago hizkuntza bat normalizatzerik edota berreskuratzerik corpus juridiko egoki bat aitortzen ez bazaio. Frantziako Estatuak betidanik ukatu izan dio gure hizkuntzari ezelango aitortza juridiko ofizialik, eta horrek eragin zuzena izan du gure hizkuntzaren garapenean. Are gehiago, Frantziako Estatuak nazioarteko estandarrak berresteari uko egin izan dio, Greziak edota Turkiak bezalaxe.

Hala ere, inoiz baino beharrezkoagoa du euskarak lege gerriza. Are gehiago, euskarak ez ezik, bretoierak, katalanak, okzitanierak, alsazierak, korsikerak... ere behar dute, eta horrexegatik herri gogoa eta euskaraz bizitzeko nahia aktibatu eta artikulatu behar dugu. Baldintza sozialak lortu behar ditugu.

Ikuspegi ezkorregia jorratzen ari naizela badirudi ere, txanponak badu beste alde bat. Txanponaren beste alde horretan herritarrak, herri-gogoa eta euskalgintza daude. Txanponaren alde horretan apirilean Euskal Herria osoki zeharkatu zuten ehunka mila euskalakariak daude, finean, euskaraz bizitzeko hautua egin duten norbanako, eragile eta enparauak.

Euskaraz bizi nahi dut, duzu, dugu!!!

Arestian aipatutako kezka guztiak gainditzeko, instituzioak euskararen aldeko politika eragingarriak abian jartzeko... horretarako tresna bat jarri nahi izan du Kontseiluak: *Euskaraz bizi nahi dut* dinamika.

Izan ere, gure herrian euskalgintzari eta herri-gogoari esker hamaika proiektu jarri izan dira abian. Eta, akaso, asko-

tan ez gara ohartzen eragiteko gaitasunaz. Orain arte mila-ka izan gara euskararekiko atxikimendua agertu dugun herritarrak eta eragileak, baina hori nahikoa ez dela ondorioztatu ahal izan dugu. Hartara, atxikimendutik haratago inplikazioa beharrezkoa da egoera irauliko badugu, bestelako hizkuntza politika jartzeko beharra ikusi behar badute.

Finean, *Euskaraz bizi nahi dut* dinamika ez da kanpaina bezala planteatzen; hau da, ez da euskararen aldeko beste kanpaina bat. Dinamika horren bidez herritarrak, eragileak, elkarteak urratsak emateko bidean jarri nahi ditugu.

Horrexegatik, leloa izatetik haratago jo nahi dugu *Euskaraz bizi nahi dut* esaldiarekin; lelotik pentsamendurako jauzia egin behar dugu. Izan ere, pentsamendua aldatuz sortzen dira aldaketa sozialak.

Euskaraz bizi nahi dut ideia da pentsamendu hori egitura-tu behar duena. Hizkuntza bat ezagutzeak ez dakar berez hizkuntza horretan bizitzeko nahia. Gutariko askok atzerriko hizkuntzak ezagutzen ditugu, baina ez dugu horregatik hizkuntza hori erabiliz bizi nahi. Hizkuntza horiei zeregin funtzional koiunturala ematen diegu, ez dute gure bizimodua aldatzen, ez eta gure ingurunean eragiten ere. Euskara normalizatuko bada, ordea, ikuspegi funtzional eta koiuntural hori gainditu beharra dago, eta, horretarako, euskaraz bizi nahia da desberdintasuna ezartzen duena. Euskara bizitzeko hizkuntza da, euskara ez da motibazio akademiko hutsengatik ikasten den zerbait, euskara ez da motibazio pragmatiko hutsengatik ikasten den hizkuntza, euskara bizitzeko hizkuntza da.

Pentsamendu arras berritua da, hizkuntzak fenomeno sozialak direlako eta ezin delako euskaraz bizi aldaketa sozialik gabe. Pentsamendu hori gizartean errotzen dugun neurrian, herritarrak, gizarte eragileak eta arduradun politiko-instituzionalak ideia horren baitan jokatzen hasten direnean, gizarte aldaketa burutzen egongo gara. Eta zalantzarik ez dugu: egin, egingo dugu!!!¶